

1. UVOD

Žumberak je povijesna hrvatska regija smještena na Žumberačkoj gori čije je središte 60-ak kilometara zračne linije udaljeno od Zagreba u smjeru jugozapada. Bogata povijest i jedinstven krajolik obilježili su Žumberak kao specifičan prostor u sklopu Središnje Hrvatske. Podijeljenost masiva Žumberačke gore između Hrvatske i Slovenije uvjetovala je granična obilježja Žumberka kao regije, iz čega proizlaze brojne pojedinosti. Slovenski naziv za Žumberak je *Gorjanci*.

Žumberak je naseljen još od željeznog doba, kontinuirano do danas. Najranija arheološka nalazišta na Žumberku u naselju Budinjaku datiraju iz razdoblja od 10. do 8. st. pr. Kr. Najveća naseljenost zabilježena je krajem 19. stoljeća, od kada traju depopulacijski procesi. U odnosu prema spomenutom maksimumu naseljenosti, današnji broj stanovnika gotovo je desetak puta manji. Takvo su stanje prouzročili brojni nepovoljni procesi, a njihovo se djelovanje nažalost u znatnoj mjeri nastavlja i danas. Ipak, unatoč svim negativnostima, Žumberak i dalje ima potencijal za ekonomski razvoj, što je preduvjet demografskog oporavka.

1.1. Teritorijalni obuhvat

Pri definiranju teritorijalnog obuhvata Žumberka treba imati na umu da se teritorijalni obuhvat te povijesne regije ne podudara s onim reljefnog masiva Žumberačke gore. Prema I. Crkvenčiću (2002.), reljefni masiv Žumberačke gore dijeli se na Samoborsko gorje, koje obuhvaća istočni i južni dio te gore, i na Žumberak, koji obuhvaća njezin sjeverni i zapadni dio. Isti autor navodi da Žumberačka gora ima površinu od 311 km² te da obuhvaća 117 naselja (Crkvenčić, 2002: 293). Cjelokupan taj prostor nalazi se u sastavu Parka prirode Žumberak – Samoborsko gorje, koji ima površinu od 342 km², a obuhvaća 141 naselje.

V. Rogić (1983.) u nacrtu geografske regionalizacije Hrvatske zasebice izdvaja Žumberak na četvrtom stupnju izdvajanja. Prema istom konceptu hijerarhijski nadređene prostorne cjeline su Sjeverno Pokuplje, Zapadnohrvatsko međurječje te Hrvatski peripanonski prostor (Rogić, V., 1983: 80). D. Magaš (2013.) izdvaja Žumberak kao jednu od pet cjelina sjevernog nepropusnog Pokuplja, s time da su

preostale četiri cjeline: Žumberačko prigorje, Crnomlačka zaval, Vukomeričko Pokuplje i Turopoljsko-sisačka Posavina. Prema tome autoru spomenuta cjelina Žumberak obuhvaća cijelu Žumberačku goru¹. Isti autor Sjeverno nepropusno Pokuplje smatra cjelinom zapadnog hrvatskog međurječja (Magaš, 2013: 113).

Kako je ovo istraživanje usmjereno na povijesni, odnosno vojnokrajški Žumberak, razmatran je samo prostor koji I. Crkvenčić (2002.) naziva Žumberkom. Taj prostor M. Klemenčić (1991.) definira na sljedeći način: „Žumberak je rubno položena mikroregija Središnje Hrvatske. Reljefno zauzima središnji dio Žumberačke gore, pozitivne morfostrukture u kupsko-savsko-krčkom² međurječju.“ Osim u geografskoj literaturi, pojam Žumberak živ je i za lokalne stanovnike, a temelji se na sačuvanoj svijesti o nekadašnjoj vojnokrajškoj povijesti Žumberka (Klemenčić, 1991: 23). Međe Žumberka na naseljskoj razini najpreciznije je temeljiti na prijašnjoj uključenosti kraja u vojnokrajški sustav u Hrvatskoj (Klemenčić, 1991: 23). Već citirani autor piše da tako definiran prostor Žumberka ima površinu od 231 km² i da obuhvaća 80 naselja (Klemenčić, 1991: 23). Ovakvo izdvajanje toga prostora i njegovo diferenciranje od Samoborskoga gorja opravdano je i zato što se stanovnici Samoborskoga gorja ne smatraju Žumberčanima. Nasuprot tome, stanovnici Žumberka imaju jako izraženu regionalnu pripadnost, pa ih N. Hranilović (1990b.) naziva i subetničkom grupom u Hrvata. Treba napomenuti da je iz ovako određenog prostornog obuhvata Žumberka isključeno naselje Drage, koje je bilo u sastavu Vojne krajine. Isključeno je zato što je to naselje 1945. povlačenjem tadašnjih republičkih granica pripalo Sloveniji, u čijem je sastavu i danas³ (Klemenčić, 1990: 290). A. Popović i P. Radeljak (2011.) primjenjuju upravo takav teritorijalni obuhvat Žumberka. Tako definirano područje omeđeno je na sjeveru hrvatsko-slovenskom granicom, od Gabrovice na sjeveroistoku tokom Bregane do njezina izvora, te na jugu južnim vršnim nizom središnjega žumberačkog ravnjaka. Granica na jugu prelazi doline Slapnice i Kupčine prolazeći hrptom, koji ih odvaja, te do hrvatsko-slovenske granice prati potok Kamenicu⁴ (Klemenčić, 1989: 6, 9; Popović,

¹ Taj prostor I. Crkvenčić (2002.) dijeli na Samoborsko gorje i Žumberak.

² Misli se na rijeku Krku u Sloveniji.

³ Dakle, vojnokrajški Žumberak se sastojao od 81 naselja.

⁴ Najsjevernija točka ovako definiranog obuhvata Žumberka ima sljedeće koordinate: $\varphi=+45^{\circ}51'12,7''$; $\lambda=+15^{\circ}34'18,4''$; koordinate najistočnije točke su: $\varphi=+45^{\circ}50'16,4''$; $\lambda=+15^{\circ}36'45,2''$; najjužnija točka

Radeljak, 2011: 182). Ovakav teritorijalni obuhvat Žumberka izdužen je u smjeru jugozapad – sjeveroistok, a zračna udaljenost od najzapadnije do najistočnije točke iznosi oko 30 km.

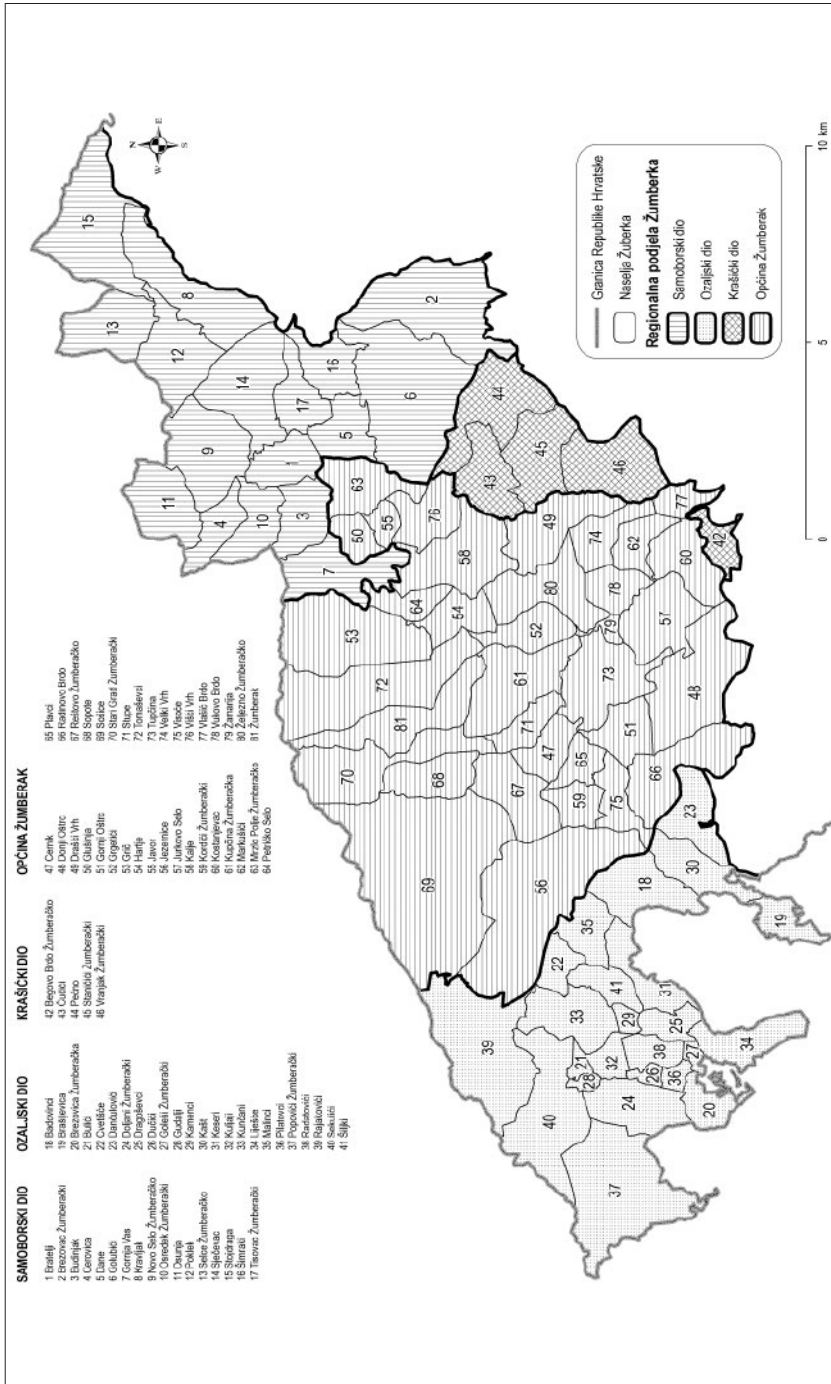
Turk, Jukić i Živić (2014.) i Turk, Šimunić i Živić (2016.) u teritorijalni obuhvat Žumberka, uz 80 naselja koja je izdvojio M. Klemenčić (1989., 1990. i 1991.), te koja su preuzele A. Popović i P. Radeljak (2011.), dodaju i naselje Vlašić Brdo, koje nije bilo u sastavu vojnokrajiškog Žumberka. Tako Žumberak ima 81 naselje. Razlog za uključivanje Vlašić Brda u sastav Žumberka jest pripadnost toga naselja današnjoj Općini Žumberak. Prema najnovijem popisu stanovništva u Hrvatskoj iz 2011. to je naselje imalo samo 2 stanovnika, pa njegovo uključivanje ne utječe bitno na demografske tokove. Budući da je površina spomenutog naselja 0,99 km², površina ovako definiranog Žumberka iznosi 231,99 km², što je oko 0,4% kopnenog teritorija Hrvatske. Taj je teritorijalni obuhvat korišten i u ovome istraživanju⁵, a podijeljen je između Zagrebačke i Karlovačke županije. Veći dio Žumberka pripada Zagrebačkoj županiji i taj je dio administrativno podijeljen između administrativnog Grada Samobora te općina Krašić i Žumberak. Dio Žumberka koji pripada Karlovačkoj županiji je u sastavu administrativnog Grada Ozlja.

Žumberačka naselja koja pripadaju administrativnom *Gradu Samoboru* su: *Bratelji, Brezovac Žumberački, Budinjak, Cerovica, Dane, Golubići, Gornja Vas, Kranjčak, Novo Selo Žumberačko, Osredak Žumberački, Osunja, Poklek, Selce Žumberačko, Sječevac, Stojdraga, Šimraki i Tisonac Žumberački*. Općini *Krašić* pripadaju sljedeća žumberačka naselja: *Begovo Brdo Žumberačko, Čučići, Pećno, Staničići Žumberački i Vranjak Žumberački*. Općina *Žumberak*⁶ cijelim svojim teritorijem nalazi se na ranije definiranom povijesnom području Žumberka, a u njezinu su sastavu sljedeća naselja: *Cernik, Donji Oštrc, Drašći Vrh, Glušinja, Gornji Oštrc, Grgetići, Grič, Hartje, Javor, Jezernice, Jurkovo*

ima koordinate: $\varphi=+45^{\circ}40'15,0''$; $\lambda=+15^{\circ}21'04,5''$; a koordinate najzapadnije točke su: $\varphi=+45^{\circ}43'07,9''$; $\lambda=+15^{\circ}15'27,9''$.

⁵ Nije imalo smisla ovo naselje (Vlašić Brdo) izdvajati iz Općine Žumberak. Ovakvo je, radi teritorijalne cjelovitosti općine, uostalom i lakše analizirati demografske podatke. Uz to, bilo bi komplicirano objasniti zašto u istraživani teritorijalni obuhvat Žumberka nije uzeta cijela današnja Općina Žumberak.

⁶ To je jedini grad/općina koja se cijelim svojim teritorijem nalazi na povijesnom području Žumberka. Jedina je iznimka ranije u tekstu spomenuto naselje *Vlašić Brdo*, koje iako nije bilo dijelom vojnokrajiškog Žumberka, pripada ovoj općini, pa je stoga uključeno u povijesni okvir Žumberka. Bilo bi besmisleno razmatrati i istraživati cijelu općinu s iznimkom samo jednog njezinog naselja.

Slika 1. Današnja administrativno-teritorijalna podjela povijesno-geografskog obuhvata Žumberka
 Autor: Nikola Šimunić

Selo, Kalje, Kordići Žumberački, Kostanjevac, Kupčina Žumberačka, Markušići, Mrzlo Polje Žumberačko, Petričko Selo, Plavci, Radinovo Brdo, Reštovo Žumberačko, Sopote, Sošice, Stari Grad Žumberački, Stupe, Tomaševci, Tupčina, Veliki Vrh, Visoče, Višći Vrh, Vlašić Brdo, Vukovo Brdo, Žamarija, Želježno Žumberačko i Žumberak. Sva do sada navedena naselja su u sastavu Zagrebačke županije. U sastavu administrativnog Grada Ozlja, koji je u sastavu Karlovačke županije ova su žumberačka naselja: *Badovinci, Brašljeвица, Brezovica Žumberačka, Bulići, Cvetišće, Dančulovići, Doljani Žumberački, Dragoševci, Dučići, Goleši Žumberački, Gudalji, Kamenci, Kašt, Keseri, Kuljaji, Kunčani, Liješće, Malinci, Pilatovci, Popovići Žumberački, Radatovići, Rajakovići, Sekulići i Šiljki.*

Analizira li se ovakva teritorijalna podjela, odmah je jasno da je relativno mali prostor od samo 231,99 km² podijeljen između dviju županija, te zatim na nižoj razini između dva administrativna grada i dvije općine.

Upitno je pogoduje li takva teritorijalna podjela ravnomjernom razvoju Žumberka. Bilo bi možda bolje kad bi cijeli tematizirani prostor bio u sastavu jedne općine, koja bi bila u sastavu jedne (Zagrebačke) županije, no o toj će temi biti još govora. Zanimljivo je da je u razdoblju od 1992. do 1997. godine cijeli spomenuti prostor Žumberka, s još 9 dodatnih naselja, bio obuhvaćen u jednoj općini, koja je bila u sastavu samo jedne, Zagrebačke županije. Ta se općina od 1992. do 1995. zvala Općina Sošice, a od 1995. do 1997., kad je podijeljena, zvala se Općina Žumberak. Naselja koja su tvorila spomenutu općinu su: *Badovinci, Barovka, Begovo Brdo Žumberačko, Brašljeвица, Bratelji, Brezovac Žumberački, Brezovica Žumberačka, Budinjak, Bulići, Careva Draga, Cernik, Cerovica, Cvetišće, Čučići, Dančulovići, Dane, Dojutrovnica, Doljani Žumberački, Donji Oštrc, Dragoševci, Drašći Vrh, Dučići, Glušinja, Goleši Žumberački, Golubići, Gornja Vas, Gornji Oštrc, Gračac Slavetički, Grgetići, Grič, Gudalji, Hartje, Javor, Jezernice, Jurkovo Selo, Kalje, Kamenci, Kašt, Keseri, Konjarić Vrh, Kordići Žumberački, Kostanjevac, Kravljak, Kuljaji, Kunčani, Kupčina Žumberačka, Liješće, Malinici, Markušići, Medven Draga, Mrzlo Polje Žumberačko, Novo Selo Žumberačko, Osredak Žumberački, Osunja, Pećno, Petričko Selo, Pilatovci, Plavci, Poklek, Popovići Žumberački, Prvinci, Radatovići, Radina Gorica, Radinovo Brdo, Rajakovići, Reštovo Žumberačko, Sekulići, Selce Žumberačko, Siječevac, Sopote, Sošice, Staničići Žumberački, Stari Grad Žumberački, Stojdraga, Stupe, Šiljki, Šimraki, Tibočaj, Tisovac Žumberački, Tomaševci, Tupčina, Veliki Vrh, Visoče, Višći Vrh, Vlašić Brdo, Vranjak Žumberački, Vukovo Brdo, Žamarija, Želježno Žumberačko i Žumberak.*

Vidljivo je dakle da još neka naselja imaju poveznice s mikroregijom Žumberka. Radi provedbe razvojnih i revitalizacijskih planova, bilo bi dobro ponovno objediniti ovaj prostor ili poboljšati suradnju i koordinaciju među jedinicama lokalne samouprave, o čemu će još biti govora. Ipak, s obzirom na to da ovakva općina danas ne postoji i da je postojala samo 5 godina, i to s dva imena, prihvaćen je prostorni obuhvat Žumberka s 81 naseljem jer se čini da je on najviše utemeljen.

1.2. Osnovna fizičko-geografska obilježja

Masiv Žumberačke gore heterogena je morfostruktura blokovsko-borane genetske strukture izdignuta tijekom neotektonske etape geomorfološkog razvoja (Bognar, A., 1980: 48; Bognar, H. I., Bognar, A., 2010: 192). Spomenuti masiv podijeljen je na više gorskih blokova: središnji najviši (blok Sv. Gere); Radatovički blok na jugozapadu i Samoborski, intenzivno razdrobljen blok na sjeveroistoku u sklopu kojeg se može razlikovati niz manjih (Japetički, Plješivički, Oštrčki itd.) (Bognar, H. I., Bognar, A., 2010: 192). Najviši vrh Žumberka zove se Sveta Gera⁷, a nadmorska visina mu je 1178 m. Taj se vrh nalazi na granici Hrvatske i Slovenije u središnjem najvišem bloku Žumberka (bloku Sv. Gere). Oblik Žumberačke gore je asimetričan. Dominacija trijaskih dolomita i manje krednih i jurskih vapnenaca i fliša utjecala je na oblikovanje pretežito fluvio-krškog i mjestimično krškog i fluvio-denudacijskog reljefa (Bognar, H. I., Bognar, A., 2010: 192).

Jezgru Žumberačke gore izgrađuju paleozojske stijene, ali njih na najvećem dijelu prekrivaju mlađi mezozojski sedimenti (Crkvenčić, 1959: 36). Najprostraniji su trijaski vapnenci i dolomiti te rožnati vapnenci, osobito istočno od toka Kupčine (Crkvenčić, 1959: 36). Na krajnjem zapadnom dijelu gore pokrivaju ih mlađi kredni vapnenci i dolomiti (Crkvenčić, 1959: 36). Veći izolirani pokrov tih naslaga nalazi se i u središnjem dijelu Žumberačke gore. Paleozojska jezgra (pretežno karbonske starosti) najviše izbija na površinu na krajnjem istočnom dijelu, odnosno u samoborskom zaleđu⁸ (Crkvenčić, 1959: 36). Na rubovima gore je neogeni pokrov, koji već označuje prijelaz Žumberačke gore u susjedna prigorja (Crkvenčić, 1959: 36).

⁷ Slovenski naziv je *Trdinov vrh*.

⁸ Crkvenčić (1959.) pojam Samoborsko zaleđe poistovjećuje s pojmom Samoborsko gorje.

Osnovno obilježje reljefa je iznimna vertikalna raščlanjenost i izdvojenost gore u nekoliko dijelova (Crkvenčić, 1959: 36). Autor I. Crkvenčić (1959., 2002.) dijeli Žumberačku goru na četiri područja: Samoborsko zaleđe (Samoborsko gorje), Središnji ravnjak, Kupčinski prostor i Radatovički kraj.

Žumberačka gora je mnogostruko razlomljena uzdužnim i poprečnim rasjedima. Glavni su rasjedi poprečni na smjer dinarskih nabora, a oni su odredili i današnje obrise gore (Dugački, 1950: 98). Oni su po smjeru pružanja uglavnom alpski, osobito zato što se u tom smjeru dogodilo i najjače uzdizanje (Dugački, 1950: 98). Gorski masiv ograničen je dvjema usporednim rasjednim crtama, a to su kostanjevička i plješivička (Dugački, 1950: 98). Žumberačka se gora zbog nejednagog uzdizanja raščlanila na nekoliko visoravni. One su stepeničasto raspoređene tako da se od najviše razine redaju niže prema istoku i jugoistoku (Dugački, 1950: 100).

U Žumberačkoj gori je razvijen plitki krš s nepotpuno razvijenim krškim pojavama. Uz to, krške su pojave izolirane te se izmjenjuju s područjima normalnog erozijskog reljefa (Dugački 1950: 104). Krš se javlja uglavnom na visoravnima. Najčešća pojava žumberačkog krša su ponikve, a dosta su raširene uvale (Dugački, 1950: 104).

Najvažniji vodotoci na Žumberku su rijeka Kupčina te potoci Bregana, Breganica, Jaševnica, Potok, Radilovac, Slapnica i Suvaja. Rijeka Kupčina izvire nedaleko od Sošica i duga je oko 56 km. Ulijeva se u Kupu. Njezino porječje obuhvaća oko 614 km². Nastaje spajanjem nekoliko manjih vodotoka koji sakupljaju šumske vode na južnim obroncima Sopotske planine Žumberačke gore, između Sopota i Starog Grada Žumberačkog. Nekoliko kilometara prema jugu, ispod mjesta Cernika, prikuplja vode iz još nekoliko obližnjih izvora koji za sušnog razdoblja znaju presušiti. Kupčina nastavlja teći širim i užim udolinama prikupljajući vode mnogih žumberačkih potoka, kao što su već spomenuti Suvaja, Potok, Jaševnica, Slapnica i Radilovac te Vorbašica i Slivnica. Kod Strmca Pribičkog Kupčina ulazi u široku dolinu koja se proteže uz Krašić sve do mjesta Guci Draganički. Poprima obilježja nizinske rijeke i nakon Lazine svoj tok nastavlja spojnim kanalima kroz Draganičku šumu prema Kupi. Budući da protječe kroz srce Žumberka, Kupčina je oduvijek bila okosnica života ljudi toga kraja (<http://www.mojzumberak.com/vijest.php?id=516> posjećeno 13. 7. 2017.). U nju se ulijevaju svi spomenuti potoci,

osim Bregane. Jedan izvorišni krak Kupčine tvori Sopotski slap, koji je visok 40 m. Sastoji se od triju kaskada, a nalazi se na nadmorskoj visini iznad 700 m.

Bregana je snažno erodirala gorski masiv. Njezin je kanjon vrlo dubok, a na nekim mjestima njegova dubina doseže 300, pa čak i 400 m (Dugački, 1950: 102). Slabiji pritoci Bregane i Breganice nisu mogli slijediti ovo snižavanje erozijske baze, pa stoga tvore slapove (Dugački, 1950: 102). Potok Bregana dijelom svojeg toka tvori granicu prema Sloveniji. Pritok je Save.

Slapnica izvire kod Gornje Vasi, a kod Medven Drage ulijeva se u Kupčinu (<http://www.mojzumberak.com/vijest.php?id=516> posjećeno 13. 7. 2017.). Slapnica je usjekla 200 – 300 m dubok kanjon, no njezini slabi pritoci nisu imali toliko erozijske snage, pa su ostali na višoj nadmorskoj visini (Dugački, 1950: 102). Oni se prema Slapnici ruše slapovima, a odatle je i ime glavnog potoka (Dugački, 1950: 102).

Potok Suvaja u svom gornjem toku naziva se Jarak, kroz Sošice protječe pod nazivom Potok, a od Reštova pod imenom Suvaja. U rijeku Kupčinu ulijeva se kod sela imena Stupe (<http://www.mojzumberak.com/vijest.php?id=516> posjećeno 13. 7. 2017.). Potok Pećnjak ruši se preko kaskada od 50 m i čini slap Brisalo. Potok Draga čini Vranjački slap visine 20 m. Ostali pritoci Slapnice ruše se preko nižih kaskada i tvore 5 manjih slapova visine 2 – 5 m (Dugački, 1950: 102).

Potok Radilovac nastaje od nekoliko vodotoka ispod Glavice (745 m), teče kroz Puškarov Jarak, Dol, Kostel Pribički do Strmca Pribičkog, gdje se ulijeva u Kupčinu. Neki mještani potok nazivaju i Radulovac, a u nekim geografskim kartama nazivaju ga Puškarov Jarak (<http://www.mojzumberak.com/vijest.php?id=516> posjećeno 14. 7. 2017.).

Potok⁹ izvire nedaleko od Starog Grada Žumberačkog. Prikuplja vode manjih potoka s lijeve strane i ulijeva se u rijeku Kupčinu. Ispod brda Oštrca (569 metara nadmorske visine) nalaze se izvori potoka Jaševnice. Taj se potok nakon toka od oko 6 kilometara kod Kostanjevca ulijeva u Kupčinu (<http://www.mojzumberak.com/vijest.php?id=516> posjećeno 14. 7. 2017.).

⁹ Zanimljivo je da je ime ovog potoka Potok. Ne treba ga zamijeniti s potokom Suvajom koji se u dijelu svojeg toka kroz Sošice također naziva Potok.

Žumberačka gora ima relativno povoljne klimatske uvjete. Oni su pogodni za naseljavanje i poljoprivredu (Crkvenčić, 2002: 292). Žumberačka gora ima umjerenu klimu s prosječnim siječanskim temperaturama od 0 °C do 2 °C i prosječnim srpanjskim temperaturama od 20 °C do 22 °C (Crkvenčić, 2002: 292). Prosječna godišnja količina padalina kreće se između 1000 i 1500 mm s maksimumima u studenom i listopadu i minimumima u ožujku i travnju (Crkvenčić, 2002: 292). U šumskoj vegetaciji dominiraju bukva i grab (Crkvenčić, 2002: 292). Žumberačka gora se nalazi u zoni veće kišovitosti od okolnog prostora (Crkvenčić, 1959: 38). Na reljefno višim područjima ljeta su svježija, a zime hladnije, uz moguće dulje zadržavanje snježnog pokrivača. Zbog toga se s porastom nadmorske visine skraćuje vegetacijsko razdoblje¹⁰.

1.3. Dosadašnja istraživanja

Proučavanjem demografske i geografske problematike Žumberka bavilo se mnogo autora. Ovdje su izdvojeni samo najvažniji. Godine 1950. Zvonimir Dugački je objavio rad *Žumberačka gora* u kojemu proučava njezina fizičko-geografska obilježja. Za razumijevanje demografskih prilika važan je rad Ivana Crkvenčića *Kretanje broja stanovnika Žumberačke gore kao odraz ekonomsko-geografskih prilika* iz 1959. godine. U navedenom se radu objašnjavaju tadašnje demografske prilike na području cijele Žumberačke gore. Isti autor je 2002. godine objavio na engleskom jeziku djelo *Žumberačka Gora – Transformation from a Refuge to an Exodus Zone*¹¹. U njemu objašnjava prilike i procese koji su tijekom povijesti transformirali Žumberak iz izbjegličkog područja u koje se stanovništvo useljavalo (razdoblje osmanske ekspanzije) u egzodusno područje iz kojega se danas stanovništvo iseljava.

¹⁰ I. Crkvenčić (1959.) navodi sljedeće: Iznad 500 m vrlo su česti mrazovi u kasno proljeće (čak i u svibnju) i u ranu jesen (vrlo često u rujnu). Na srednjem ravnjaku snijeg padne već početkom studenog te ostaje do kraja travnja, a katkad i do svibnja (Crkvenčić, 1959: 38). Danas je zbog globalnog zagrijavanja situacija drukčija, pa se snijeg ne zadrži od studenog do travnja, iako ga tijekom zime zna biti u većim količinama. Osobno mogu posvjedočiti da je 23. travnja 2017. (blagdan sv. Jurja) ujutro u Budinjaku padao snijeg te se nije zadržavao na tlu. Na najvišim dijelovima Žumberka palo je 15. svibnja 2019. desetak centimetara snijega, koji se zadržao sve do 17. svibnja 2019. Dakle, proljetni mraz i snijeg i danas su mogući na Žumberku.

¹¹ Prijevod naslova na hrvatski jezik je: *Žumberačka gora – preobrazba iz izbjegličkoga u egzodusno područje*.

Za demografsku problematiku Žumberka važni su radovi Mladena Klemenčića. U istraživanju *Starenje stanovništva – Pokazatelj prostorne izoliranosti Žumberka* iz 1989. godine spomenuti autor objašnjava poveznicu između prostorne izoliranosti i starenja stanovništva na Žumberku. Objasnjeni su već tada dugotrajni depopulacijski procesi. Isti autor u radu *Povijesno-geografska osnovica regionalnog poimanja Žumberka* iz 1990. detaljno objašnjava povijesno-geografske prilike na Žumberku i njihov utjecaj na tada recentno stanje. Jasno se definira pojam vojnokrajškog Žumberka, koji se razlikuje od Samoborskoga gorja. U djelu *Temeljna geografska i prostorno-planerska problematika Žumberka* iz 1991. godine navedeni autor objašnjava probleme prostornog planiranja na Žumberku.

Nada Hranilović u svojem radu *Osnovna obilježja i analiza nekih strukturalnih promjena hrvatske žumberačke naseobine u Clevelandu* iz 1990. godine analizira strukturne promjene žumberačkih iseljenika u spomenutom američkom gradu. Rad je važan doprinos poznavanju problematike iseljavanja sa Žumberka. Autorica je iste godine (1990.) napisala i *Žumberčani – subetnička grupa u Hrvata* gdje objašnjava da Žumberčani zbog historijsko-geografskih prilika imaju razvijenu svijest o regionalnoj pripadnosti, ali da su uz to integralni dio hrvatskoga naroda (etnikuma).

Maja Štambuk je 1995. godine objavila rad *Žumberak: primjer propadanja ruralnog područja u okolini glavnog grada* u kojem proučava problematiku propadanja Žumberka unatoč činjenici da se nalazi nadomak Zagrebu, te nudi revitalizacijske mjere. Ista je autorica godine 1996. u djelu *Mišljenja domaćeg stanovništva o privlačnim i odbijajućim čimbenicima življenja na Žumberku* poučavala što Žumberčani misle o prednostima i nedostacima života na Žumberku.

Godine 1996. u čast 700. obljetnice prvog spomena imena Žumberak objavljen je sveobuhvatni zbornik radova *Žumberak: baština i izazovi budućnosti*. On obuhvaća radove iz različitih društvenih i humanističkih znanosti (sociologija, etnologija, antropologija, povijest, demografija). Glavni autori su: Ivan Magdalenić, Maja Štambuk, Milan Vranešić i Milan Župančić. Uz njih, u ovom su zborniku radove objavili i sljedeći autori: Damjan Lapajne, Nadja Maglica, Nada Gjetvaj, Mirjana Randić-Barlek, Ivan Šestan, Iris Biškupić-Bašić, Zlatko Mileusnić, Ivanka Ivkanec, Nerina Eckhel, Vesna Zorić, Aida Brenko, Irena Kolbas, Zvezdana Antoš, Josip Barlek i Ivan Kelebuš.

Grga Frangeš je 2008. godine objavio rad *Etnološko istraživanje kao izvor podataka za planiranje strategije održivog razvoja ruralnih područja – Ogladni slučaj: Žumberak*. Težište

toga rada je zapravo u SWOT¹² analizi sveukupnog stanja na Žumberku. Analiza je kvalitetna i sveobuhvatna i dobar temelj za revitalizacijske planove. Autor opravdano smatra da bi Park prirode Žumberak – Samoborsko gorje trebao biti glavni nositelj revitalizacije Žumberka.

Helena Ilona Bognar i Andrija Bognar objavili su 2010. godine naslov *Povijesni razvoj i političko-geografska obilježja granice i pograničja Republike Hrvatske s Republikom Slovenijom na Žumberku i Kupsko-čabranskoj dolini*. Istraživali su historijsko-geografski aspekt nastanka državne granice na proučavanom prostoru. Uz to objašnjavaju i neka geomorfološka obilježja Žumberka.

Ana Popović i Petra Radeljak objavile su 2011. godine rad *Razvojni problemi pograničnog pojasa Žumberka*. U njemu se objašnjava demografska problematika Žumberka, kao i problematika socijalno-ekonomskog razvoja. Iznosi se i SWOT analiza razvoja toga područja, što je korisno za osmišljavanje i provedbu revitalizacijskih planova.

Ivo Turk, Marijan Jukić i Dražen Živić objavili su 2014. godine rad *Starenje stanovništva kao ograničavajući čimbenik demografskog razvoja Žumberka*. U njemu se proučava demografska problematika Žumberka s naglaskom na proces starenja stanovništva, koje se promatra kao jedan od najvažnijih ograničavajućih čimbenika demografskog i ekonomskog razvoja toga područja. Godine 2016. Ivo Turk, Nikola Šimunić i Dražen Živić objavljuju naslov *Prometna dostupnost kao čimbenik depopulacije i razvojnog zaostajanja: Primjer Žumberka*. Proučavaju demografsku problematiku, a nepovoljni demografski procesi dovode se u vezu s lošom prometnom dostupnosti Žumberka u odnosu prema najbližim urbanim naseljima u Hrvatskoj.

Daniel Vranešić je 2016. godine napisao internu studiju *Program razvoja Žumberka* u sklopu inicijative za revitalizaciju *Žumberački narodni sabor*. Studija je sveobuhvatna i vrlo dobar temelj za provedbu revitalizacijskih planova na promatranome području.

Aleksandra Ščukanec objavila je 2017. godine sveobuhvatnu interdisciplinarnu (lingvističku, povijesnu, antropološku i etnološku) studiju koja se bavi i demografskom problematikom *Priče iz zaoboravljenog kraja: Jezične biografije transmigranata iz*

¹² SWOT je skraćena od engl. *Strengths* (prednosti), *Weaknesses* (nedostaci), *Opportunities* (prilike), *Threats* (prijetnje).

Žumberka. Ta je knjiga važan doprinos interdisciplinarnom istraživanju Žumberka sa stajališta humanističkih i društvenih znanosti.

1.4. Hipoteze istraživanja

Poznata je činjenica da je Žumberak područje krajnje negativnih demografskih trendova, koji se ponajprije očituju u depopulacijskim procesima i starenju stanovništva. Jedan od ciljeva ovog rada jest istražiti zašto su tako nepovoljni demografski procesi prisutni vrlo dugo godina. Jasno je da su oni posljedica zajedničkog djelovanja niza različitih čimbenika, koje ovo istraživanje nastoji objasniti.

Osnovne hipoteze istraživanja su:

H1 – Planinski reljef i njegova velika vertikalna raščlanjenost nepovoljno su utjecali na prometnu povezanost i dostupnost na Žumberku, što je nepovoljno utjecalo na demografske i ekonomske uvjete.

H2 – Rubni položaj Žumberka u odnosu prema Središnjoj Hrvatskoj također je rezultirao prometnom izoliranošću i slabom prometnom dostupnošću najbližih urbanih središta, što se nepovoljno odrazilo na demografske procese.

H3 – Specifičan historijsko-geografski razvoj (pripadnost Vojnoj krajini) štetio je modernizaciji, što je rezultiralo ekonomskim zaostajanjem Žumberka i emigracijom stanovništva.

H4 – Teritorijalno-administrativna podjela Žumberka na dvije županije, dva grada i dvije općine nepovoljno utječe na regionalni razvoj, pa bi radi revitalizacije bolje bilo obuhvatiti cijeli Žumberak u jednoj općini koja bi bila u sastavu Zagrebačke županije.

H5 – Žumberak je prometno marginaliziran, što nepovoljno utječe na demografske i ekonomske uvjete.

H6 – Prirodne i kulturno-povijesne znamenitosti Žumberka mogle bi se iskoristiti u revitalizaciji, no problem je u njihovu nedovoljnom iskorištavanju.